

**ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΔΙΑΚΟΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ**

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΣΤΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

Περίληψη

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας θα ασχοληθούμε με την ανάλυση θεμάτων σχετικών με τη διαφορετικότητα στα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων του Δημοτικού Σχολείου, όπου θα ανιχνεύσουμε τα μηνύματα τα οποία περιέχονται στα πεζά κείμενα και στα ποιήματα. Για την ανάλυση περιεχομένου των βιβλίων ακολουθήθηκε η μέθοδος της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης. Η ανάλυση περιεχομένου έχει ως αντικείμενο την συστηματική και ποσοτική περιγραφή του περιεχομένου με στόχο την ερμηνεία των μηνυμάτων που περιέχονται στα κείμενα καθώς επίσης και τα λανθάνοντα τα οποία δεν γίνονται αντιληπτά με την πρώτη επαφή με το κείμενο και την εικονογράφηση του προς επεξεργασία υλικού.

Λέξεις – κλειδιά: Ανθολόγια, Λογοτεχνία, διαφορετικότητα

Summary

In the context of the present paper we will deal with the analysis of issues related to diversity in the Anthologies of Literary texts of Primary School where we will detect the messages contained in prose and in poetry. Qualitative and quantitative analysis was employed for the content analysis of the books. Content analysis aims at systematically and quantitatively describing the content in order to interpret the messages contained in the texts as well as the latent ideas which are not perceived by the first contact with the text and the pictorial illustrations of the material under analysis.

Keywords: Anthologies, Literature, Diversity

Εισαγωγή

Το σχολείο, όπως είναι γνωστό, μεταδίδει γνώσεις στους μαθητές και τους προετοιμάζει για την κοινωνικοποίηση και την ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο, αφού μέσα από τις διαδικασίες της αγωγής, τους εξοικειώνει με στοιχεία τα οποία σχετίζονται με αξίες, κανόνες, αντιλήψεις και πρακτικές. Παράλληλα διαμορφώνει την προσωπικότητά τους και τους παρέχει εφόδια για την ιδεολογική τους ενσωμάτωση στην κοινωνία. Τα σχολικά εγχειρίδια είναι μέσα διδασκαλίας με μορφή βιβλίου, που χρησιμοποιούνται από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές ενός σχολείου και ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του Αναλυτικού Προγράμματος. Τα σχολικά εγχειρίδια για το Δημοτικό Σχολείο ανταποκρίνονται απόλυτα στις προδιαγραφές των Προγραμμάτων Σποδών και αποτελούν το βασικότερο μέσο για τη διαμόρφωση

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

στάσεων και αντιλήψεων που σχηματίζουν οι μαθητές αφού λειτουργούν αρχικά ως μέσα μετάδοσης των γνώσεων και ως φορείς ιδεολογικών μηνυμάτων τα οποία συχνά δηλώνονται υποσυνείδητα και με τρόπο λανθάνοντα στοχεύοντας αποτελεσματικά στη διαμόρφωση της εθνικής, κοινωνικής και θρησκευτικής τους ταυτότητας. Από ερευνητικά δεδομένα προκύπτει ότι ο χρόνος της ενασχόλησης των μαθητών με το σχολικό εγχειρίδιο είναι καθαυτός μεγαλύτερος από το χρόνο των διαπροσωπικών σχέσεων των μαθητών με τον εκπαιδευτικό. Από την άλλη πλευρά, από σχετικές έρευνες προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν το σχολικό εγχειρίδιο ως βασικό στήριγμα δόμησης της διδασκαλίας τους. Λόγω του σημαντικού ρόλου που παίζουν τα σχολικά και τα διδακτικά εγχειρίδια ειδικότερα, στο γνωσιακό περιεχόμενο της διδασκαλίας, στη μορφή της διδασκαλίας, στη διαδικασία της μάθησης και στην ιδεολογική κοινωνικοποίηση (στάσεις, αξίες, ιδεολογία κτλ.) των μαθητών, αποτελούν τις τελευταίες δεκαετίες αντικείμενο συστηματικής μελέτης μεμονωμένων ερευνητών, ειδικών ιδρυμάτων, όπως το Georg Eckert, αλλά και διεθνών οργανισμών, όπως είναι η Unesco (Καψάλης, Χαραλάμπους, 1995, Μπονίδης, 2004, Κουλουμπαρίτση, 2003).

Γνωριμία με τα νέα Ανθολόγια

Από τη σχολική χρονιά 2001-2002 σταδιακά αντικαταστάθηκαν τα Ανθολόγια του Δημοτικού Σχολείου με νέα *Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων*. Το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων για τις Α΄ και Β΄ τάξεις του Δημοτικού Σχολείου έχει τίτλο *Το δελφίνι*. Το Ανθολόγιο, *Το δελφίνι* (Στο εξής το Ανθολόγιο *Το δελφίνι*, ΑΝ.1.), έχει 169 σελίδες και τα περιεχόμενα του είναι δομημένα σε δέκα ενότητες με θέματα σχετικά με την οικογένεια, το σχολείο και το παιδί, την κοινωνική ζωή, τη φαντασία και την περιπέτεια, τη φύση και το παιδί, την ειρήνη και τη φιλία, τη θρησκευτική ζωή, την ελληνική ιστορία, την πολιτιστική μας κληρονομιά και την τεχνολογία στη ζωή μας. Στην πρώτη σελίδα του Ανθολογίου συναντούμε το ποίημα του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου. *Τα δελφίνια: Τα δελφίνια στο χαρτί / Του νερού χαρταετοί. Όλο πήδους και ναζάκια / Χρυσοπτέρουγα ναυτάκια, Παίζουν και ασφυκτιούν / Έξω στη ζωή να βγουν. Με φωνές και με τραγούδια / Με σημαίες και λουλούδια*. Ακολουθεί το σημείωμα της συγγραφικής ομάδας με τίτλο *Και σου μιλώ για...* όπου αναφέρει: *Σ' αυτό το βιβλίο θα βρεις παραμύθια, ποιήματα και ιστορίες που γεννήθηκαν από τη φαντασία των ανθρώπων του χτες και του σήμερα. Ιστορίες που θα σου μιλήσουν για την οικογένεια, το σχολείο, το περιβάλλον, την ειρήνη, τη φιλία και γι' άλλα πολλά θέματα*. Το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων της Γ΄ και Δ΄ τάξης έχει τίτλο, *Στο σκολεϊό του κόσμου*. (Στο εξής το Ανθολόγιο *Στο σκολεϊό του κόσμου*, ΑΝ.2). Ο στίχος προέρχεται από τη *Φλογέρα του βασιλιά* του Κωστή Παλαμά. Το Ανθολόγιο «*Στο σκολεϊό του κόσμου*» είναι δομημένο σε δέκα ενότητες με θέματα σχετικά με τη φύση και την οικολογία, την οικογένεια, την παράδοση, τη θρησκεία, την ιστορία, την υγεία και τον αθλητισμό, την κοινωνία, την τεχνολογία και την επιστημονική φαντασία. Το τρίτο Μέρος του Ανθολογίου αντικαταστάθηκε το 2001 από το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου και τιτλοφορείται μ' ένα στίχο του Σολωμού *Με λογισμό και μ' όνειρο*. (Στο εξής το

Ανθολόγιο *Με λογισμό και μ' όνειρο*-ΑΝ.3). Το ΑΝ.3, είναι εναρμονισμένο με το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών όπου όπως αναφέρεται σκοπός του Ανθολογίου είναι να φέρει τον μαθητή σε επαφή με ευρύ φάσμα κατάλληλων λογοτεχνικών κειμένων που κατέχουν κεντρική θέση στην λογοτεχνική μας κληρονομιά. Η επιλογή των κειμένων και των θεμάτων γίνεται με βάση ειδικά επεξεργασμένες προδιαγραφές, με κοινό παρονομαστή ορισμένες έννοιες και αξίες όπως η αγάπη, η εντιμότητα, ο ισχυρός χαρακτήρας, η οικογένεια, η γλώσσα, το εθνικό αυτοσυναίσθημα, η ορθοδοξία, η αποδοχή της ετερότητας, η παγκοσμιότητα και διάρκεια του ελληνισμού και κυρίως, οι σημερινές δυνατότητες του. Σε κάθε περίπτωση, τα κείμενα καλλιεργούν αισιόδοξες στάσεις στο μαθητή. Το εισαγωγικό σημείωμα της συντακτικής ομάδας το οποίο έχει τίτλο: *Λίγα λόγια για τα παιδιά απευθύνεται με φιλικό και ευαίσθητο τρόπο στους μαθητές: Αγαπητοί μικροί μας φίλοι και φίλες, Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας περιέχει λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα και πεζογραφήματα παλαιότερα αλλά και πολλά σύγχρονα, διαλεγμένα ειδικά για σας που είστε μαθητές ή μαθήτριες σε μια απ' τις δύο μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού. Τα κείμενα αυτά αναφέρονται, όπως θα το διαπιστώσετε και προσωπικά ακόμα σε ποικίλα και πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα. Το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων *Με λογισμό και μ' όνειρο* για τις Ε' και ΣΤ' τάξεις του Δημοτικού περιλαμβάνει ενότητες με θέματα σχετικά με τη φύση, την κοινωνική ζωή, την οικογένεια, το σχολείο και το παιδί, τα παιδικά χρόνια, τους ανθρώπινους χαρακτήρες, τη θρησκευτική ζωή, την ελληνική ιστορία, τη λαϊκή παράδοση και τον πολιτισμό, την ειρήνη και τη φιλία, τη φαντασία και την περιπέτεια. Η ευρύτητα της θεματολογίας και των μηνυμάτων των περιεχόμενων των Ανθολογίων μας επιτρέπει την ιδεολογική ανάλυση τους καθώς και τη διερεύνηση των μηνυμάτων τα οποία αναδύονται μέσα από το γραπτό λόγο και το εικονιστικό υλικό. Οι αξίες, οι αντιλήψεις και προτροπές ή απαγορεύσεις που διαπνέουν τη θεματολογία των σχολικών εγχειριδίων γίνονται κατανοητές μόνο με γνώμονα την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, η οποία αντανακλάται μέσα από το διδακτικό υλικό, του οποίου η επιλογή υπακούει φαινομενικά και μόνο στο «μύθο της αντικειμενικότητας» που την περιβάλλει (Προσκόλλη, 1990). Τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων περιλαμβάνουν στο περιεχόμενό τους πτυχές της πραγματικότητας άλλοτε προβάλλοντας και άλλοτε αποσιωπώντας ή αγνοώντας τις.*

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας θα ασχοληθούμε με την ανάλυση θεμάτων σχετικών με τη διαφορετικότητα στα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων του Δημοτικού Σχολείου όπου θα ανιχνεύσουμε τα μηνύματα τα οποία περιέχονται στα πεζά κείμενα και στα ποιήματα. Για την ανάλυση περιεχομένου των βιβλίων ακολουθήθηκε η μέθοδος της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης. Η ανάλυση περιεχομένου έχει ως αντικείμενο την συστηματική και ποσοτική περιγραφή του περιεχομένου με στόχο την ερμηνεία των μηνυμάτων που περιέχονται στα κείμενα καθώς επίσης και τα λανθάνοντα τα οποία δεν γίνονται αντιληπτά με την πρώτη επαφή με το κείμενο και την εικονογράφηση του προς επεξεργασία υλικού. Η μορφή και το περιεχόμενο των μηνυμάτων έχουν κάποιο φανερό ή λανθάνοντα σκοπό. Σε

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

αντίθεση με τα προηγούμενα Ανθολόγια που χρησιμοποιούνταν στο Δημοτικό Σχολείο τα νέα Ανθολόγια περιλαμβάνουν στο περιεχόμενό τους θέματα για τη διαφορετικότητα αφού προβάλλονται, μέσα από την επιλογή διάφορων λογοτεχνικών κειμένων, άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα, στοιχεία σχετικά με την αποδοχή της καθώς και για την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ανάλογα θέματα.

Θέματα για τη διαφορετικότητα στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων «Το δελφίνι».

Στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Α΄ και Β΄ τάξη, *Το δελφίνι*, δεν περιλαμβάνονται αρκετά κείμενα τα οποία θίγουν το θέμα της διαφορετικότητας. Τα μοναδικά κείμενα, που θίγουν το θέμα είναι το κείμενο της Μαρίας Φραγκιά, *Ξ... όπως ξιφίας*, (ΑΝ.1, σ. 35-36), με πρωταγωνιστή έναν ξιφία που είναι στεναχωρημένος, καθώς, όπως ο ίδιος παραπονιέται, *όλοι στο σχολείο με κοροϊδεύουν για τη μεγάλη σουβλερή μου μύτη! Με φωνάζουν μυτόγκα και δε θέλουν να παίζουμε μαζί μου, γιατί φοβούνται, λένε, πως θα τους χτυπήσω* (ΑΝ.1, σ. 35), αναφέρεται επίσης ότι ο Ξέρξης, ένας ξιφίας, γύρισε μια μέρα πολύ στεναχωρημένος από το σχολείο και κλείστηκε νηστικός όπως ήταν, στο δωμάτιο του χωρίς να μιλήσει σε κανένα. Η μητέρα του, που κατάλαβε πως κάτι είχε συμβεί στο παιδί της, προσπάθησε να μάθει τι συμβαίνει. Ήταν στεναχωρημένος γιατί οι συμμαθητές του τον κοροϊδεύαν εξαιτίας της μεγάλης του μύτης. Για το λόγο αυτό δεν ήθελε να ξαναπάει στο σχολείο. Η μητέρα του όμως τον καθησύχασε λέγοντάς του πως αυτή η ιδιαιτερότητα που είχε μπορούσε να αποδειχτεί ένα μεγάλο προσόν αν ανακάλυπτε την πραγματική αξία της μύτης του. Πράγματι, όταν μια μέρα οι συμμαθητές του εγκλωβίστηκαν σ' ένα πελώριο δίχτυ στο βυθό της θάλασσας και κινδύνευσαν να πνιγούν, ο ξιφίας, χωρίς να διστάσει, ελευθέρωσε όλους τους συμμαθητές του. Αποδείχτηκε ένας πραγματικός ήρωας και όλα αυτά χάρη... στη σουβλερή του μύτη!. Επίσης στο κείμενο του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, *Ο τελευταίος ιππόκαμπος*, (ΑΝ.1, σ.76-77), πρωταγωνιστής είναι ο Τριγωνοψαρούλης, το σοφό ψάρι που είναι διαφορετικό απ' όλα τα άλλα εξαιτίας του σχήματος του σώματός του, αλλά που πάντα βρίσκει λύσεις για όλα τα δύσκολα και το τελευταίο διάστημα ασχολείται με τη μελέτη των προβλημάτων του βυθού. Μια μέρα ήρθε και τον συνάντησε ένα ναρβάλ (είδος ψαριού) και συζήτησε μαζί του το πρόβλημά του. Ο Τριγωνοψαρούλης έκπληκτος ακούει όσα του διηγείται στο ναρβάλ. Μάλιστα υπόσχεται να βοηθήσει για τη διάσωση και τη προστασία του τελευταίου ιππόκαμπου, που απειλείται με εξαφάνιση. Γιατί όλοι έχουν δικαίωμα στη ζωή. Γίνεται λόγος γενικότερα για την αξία της αποδοχής του «διαφορετικού» μέσα σε έναν κόσμο που είναι ποικιλόμορφος.

Κύριο θέμα του κειμένου, *Ο Αϊ Βασίλης θα βρει το δρόμο του*, της Κατερίνας Αναγνώστου (ΑΝ.1, σ.113-114), είναι ο σεβασμός στο θρήσκευμα των άλλων ανθρώπων, των ηθών και των εθίμων τους. Ταυτόχρονα αναδεικνύεται η δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης των λαών. Ο Ιβάν και η οικογένειά του εγκαταλείπουν τον τόπο τους κι όλα τα υπάρχοντά τους, μαζί και την Ευτυχού, τη γάτα τους, εξαιτίας της καταστροφής που προκάλεσε μια χιονοστιβάδα. Είναι παραμονές Χριστουγέννων. Στην κατασκήνωση της νέας χώρας που μεταφέρθηκαν όλα είναι χιονισμένα και στολισμένα.

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

Ο Ιβάν είναι σκεφτικός, θα μπορέσει άραγε να με βρει φέτος ο Αϊ-Βασίλης; (ΑΝ.1, σ.113), αναρωτιέται καθώς ρίχνει το γράμμα που έγραψε για τον Αϊ-Βασίλη στο γραμματοκιβώτιο. Μέσα στη μαγευτική εικόνα του χιονισμένου τοπίου, οι γονείς του Ιβάν, του ετοιμάζουν μια έκπληξη: ένα μικρό κουτί με το όνομά του επάνω. Τι να έχει άραγε μέσα; Ένα κάτασπρο γατάκι που μοιάζει πάρα πολύ με την Ευτυχού, τη γάτα που άφησαν ο Ιβάν και η οικογένεια του φεύγοντας από τον τόπο που έμεναν. Ο Ιβάν είναι τόσο χαρούμενος! Και οι γονείς του τόσο ευτυχισμένοι! Στο κείμενο της Πέπης Δαράκη, *Η Αλφαβήτα δίχως ρο*, (ΑΝ.1, σ.48-49), έχει κύριο θέμα του τη δυσκολία της Κατερίνας να πει το ρο και η άσχημη συμπεριφορά των παιδιών της γειτονιάς που την κοροΐδευαν. Εκείνη ντρεπόταν τόσο πολύ, που συχνά πήγαινε και καθόταν μόνη της κάτω από τον πλάτανο της γειτονιάς της. Μόνο τα πουλιά ήταν οι πραγματικοί της φίλοι, αφού την άκουγαν να τραγουδάει χωρίς να την κοροϊδεύουν. Έτσι μια μέρα τα πουλιά είπαν στα σύννεφα που είχαν κατέβει χαμηλά ότι τα παιδιά φέρονταν άσχημα στην Κατερίνα και τότε τα σύννεφα θύμωσαν και έγινε ομίχλη με αποτέλεσμα να χάσουν τα παιδιά τα τόπια τους. Αυτό έγινε πολλές φορές και τα παιδιά κατάλαβαν ότι δεν πρέπει να ξαναπειράξουν την Κατερίνα. *Τα πειραχτήρια κατάλαβαν τι ήθελαν να τους πουν τα θυμωμένα σύννεφα. Κι από τη μέρα εκείνη έπαψαν να πειράζουν τη μικρή Κατερίνα* (ΑΝ.1, σ.49).

Στην *Προσευχή*, της Θέτης Χορτιάτη (ΑΝ.1, σ.110), εκφράζεται η ευχή στην Παναγία να πάρει στην αγκαλιά της όλα τα παιδιά του κόσμου γιατί η Παναγία δεν κάνει διακρίσεις και θεωρεί όλα τα παιδιά δικά της. *Παναγιά μου, Παναγίτσα, που έχεις το Χριστό αγκαλίτσα /πάρε στη χρυσή ποδιά σου τα παιδιά της γης, κοντά σου/ άσπρα, κίτρινα, μαυράκια/ όλα του Χριστού αδερφάκια / δίπλα στο Χριστό να τα έχεις/να μπορείς να τα προσέχεις* (ΑΝ.1, σ.110). Κύριο θέμα του κειμένου, *Δώσε την αγάπη*, της Αγγελικής Βαρελλά, (ΑΝ.1, σ.107-108), είναι η αγάπη και η αποδοχή των ανθρώπων από τους συνανθρώπους τους. Ο Μάνος και ο Στάθης είναι φίλοι και συμμαθητές σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο. Κάθονται στο ίδιο θρανίο μέχρι που κάποια μέρα η δασκάλα τους, η κυρία Μάρθα, τους αλλάζει θέση με αφορμή τον ερχομό δυο παιδιών από άλλες χώρες. Η αλλαγή αυτή δυσαρεστεί τα παιδιά. Ο Μάνος ήταν πολύ καλός φίλος με το Στάθη. Το Γιάννους δεν τον ήξερε, παρ' όλο που κάθονταν στο ίδιο θρανίο. Ίσως ο Μάνος ένιωθε άβολα επειδή η δασκάλα τους χώρισε με το φίλο του και τους έβαλε σε διαφορετικό θρανίο. Επίσης, ίσως και ο Γιάννους να ήταν λίγο διστακτικός και ντροπαλός με το Μάνο και να μην του μιλούσε επειδή πίστευε ότι δεν θα γινόταν αποδεκτός από εκείνον. Εξάλλου δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν αφού μιλούσαν διαφορετική γλώσσα. Κάποια μέρα η κυρία Μάρθα προτείνει στην τάξη να ετοιμάσουν μια πρωτότυπη γιορτή και να γιορτάσουν τον άγιο της φιλίας, δηλαδή το Φιλάγιο, όπως εύστοχα λέει ο Μάνος. Αφορμή αυτής της γιορτής, που τόσο ευρηματικά σκέφτηκε η δασκάλα, είναι ο ερχομός στην τάξη δυο παιδιών από άλλες χώρες. Ο Γιάννους, ένα από τα δύο παιδιά, διδάσκει με την παιδική του αθωότητα την αγάπη λέγοντας στους συμμαθητές του ότι η αγάπη προσφέρεται τόσο απλά όπως ένα μήλο! Όπως το «μήλο της Αγάπης» πετούσε από χέρι σε χέρι, έτσι η αγάπη δίνεται ή πρέπει να δίνεται τόσο απλά! *Την επόμενη μέρα αυτός ο άγιος της φιλίας που δεν είχε όνομα θα πρέπει να ήταν*

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

πολύ χαρούμενος. Γιατί όλα τα παιδιά είχαν φέρει κάτι μαζί τους, ακόμα και χαρτιά με ζωγραφιές, ακόμα και ποιηματάκια (ΑΝ.1, σ.107).

Θέματα για τη διαφορετικότητα στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων «Στο σκολειό του κόσμου».

Στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Γ΄ και Δ΄ τάξη «Στο σκολειό του κόσμου» τα κείμενα που αναφέρονται στο θέμα της διαφορετικότητας είναι τα παρακάτω και εστιάζουν κυρίως σε ζητήματα που έχουν σχέση με την υγεία, σε θέματα διαφορετικότητας θρησκειών και πολιτισμών.

Το κείμενο, *Ο μαύρος ήλιος*, του Τζιάνι Ροντάρι (ΑΝ.2, σ. 130), θίγει μία από τις συχνότερες συμπεριφορές των μεγάλων, οι οποίοι από την υπερβολική αγάπη για τα παιδιά τους ανησυχούν χωρίς λόγο και πλάθουν στο μυαλό τους περιέργες καταστάσεις που αφορούν τα παιδιά τους. Παρουσιάζει με χιουμοριστικό τρόπο την υπερβολική ανησυχία των μεγάλων για τα παιδιά τους. Έτσι και στο κείμενο ένας γονιός παρατηρώντας τη ζωγραφιά της κόρης του ανησύχησε γιατί είχε χρησιμοποιήσει μαύρο χρώμα για να ζωγραφίσει έναν ήλιο. Νόμιζε ότι κάτι κακό συμβαίνει στο παιδί του, γι' αυτό πηγαίνει την ζωγραφιά στον γιατρό ο οποίος του λέει ότι το παιδί είτε έχει ψυχολογικά είτε πρέπει να την εξετάσει κάποιος οφθαλμίατρος. Τελικά όμως τίποτα απ' τα δυο δεν συμβαίνει. Ο πατέρας της μικρής όταν παρατηρεί λίγο πιο προσεκτικά την ζωγραφιά, βλέπει μια φράση σημειωμένη που εξηγεί ότι η μικρή απλώς προσπαθούσε να ζωγραφίσει το φαινόμενο της έκλειψης του ήλιου. Ακούγοντας αυτά για το παιδί μου, από το φόβο παρά λίγο να κοπεί η αναπνοή μου, Μα κοιτώντας πάλι, βρήκα σε μια γωνιά του φύλλου, μια φρασούλα που έλεγε: «είναι έκλειψη ηλίου» (ΑΝ.2, σ. 130). Στο κείμενο, *Η αιμοδοσία*, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, (ΑΝ.2, σ.135-137) θίγεται το θέμα της παιδικής αρρώστιας και της ανάγκης λήψης αίματος. Αναφέρεται στην αξία και τη σημασία της αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων. Ο Φίλιππος που διηγείται το περιστατικό αυτό, και ο Άρης, ο τραυματίας που χρειάζεται επειγόντως αίμα, ζουν στην ίδια οικογένεια. Δεν είναι όμως αδέρφια. Η μητέρα του πρώτου έχει παντρευτεί τον Ορέστη, τον πατέρα του Άρη. Τότε ο Φίλιππος, ο ετεροθαλής αδερφός του Άρη που βρίσκεται στο νοσοκομείο με τη μητέρα του, θυμάται ότι εκείνος έχει την ίδια ομάδα αίματος με τον Άρη και επιθυμεί όσο τίποτε άλλο να δώσει αίμα. Παρά την αντίθετη γνώμη των γιατρών λόγω της νεαρής ηλικίας του, ο Φίλιππος θα δώσει τελικά αίμα και ο Άρης θα γίνει καλά. *Στις οχτώ το πρωί μας είπαν πως η επέμβαση τελείωσε, πως βρέθηκε κι άλλο αίμα και πως ο Άρης ήταν «εκτός κινδύνου»* (ΑΝ.2, σ.137). Το κείμενο, *Ο Νορντίν στην εκκλησιά*, της Έλσας Χίου, (ΑΝ.2, σ.72-75), έχει κύριο θέμα το σεβασμό στο θρήσκευμα των άλλων ανθρώπων, των ηθών και των εθίμων τους και παράλληλα αναδεικνύεται η δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης των λαών. Ανήμερα της γιορτής του πατέρα του Αργύρη (21 Μαΐου-Κωνσταντίνου και Ελένης), η οικογένεια του ετοιμάζεται να πάει στην εκκλησία. Ο Αργύρης προτείνει στον πατέρα του να πάρουν μαζί τους το Νορντίν, ένα μουσουλμάνο φίλο του, κρυφά από τον πατέρα του. Ύστερα από αρκετή σκέψη ο Νορντίν πηγαίνει τελικά μαζί τους στην εκκλησία. Ο Νορντίν μπαίνοντας στο ναό

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

άρχιζε να συμπεριφέρεται όπως στο τζαμί, το ναό των μουσουλμάνων. Σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας ο Νορντίν έκανε αστεία και ζαβολιές, μέχρι που στο τέλος εξόργισε τον επίτροπο και τον έβγαλε έξω. Επιστρέφοντας στο σπίτι, ο Νορντίν γεμάτος απορία, ρωτούσε συνεχώς τη νενέ για τα διάφορα «παράξενα» πράγματα που είδε μέσα στον χριστιανικό ναό. Αν και ελάχιστα καταλάβαινε απ' αυτά που του εξηγούσε η γιαγιά του Αργύρη, του άρεσε πολύ η ιστορία της Παναγίας, που σαν μητέρα του κόσμου προστατεύει όλα τα παιδάκια, όπου κι αν ζούνε.

Στο κείμενο, *Το περιβόλι του Σαμίχ*, της Λίτσας Ψαραύτη, (ΑΝ.2, σ.154-157), κύριο θέμα είναι η ζωή της Βαγγελίτσας στην Παλαιστίνη και η φιλία της με τη Ρασμίγια. Η Βαγγελίτσα μια μικρή προσφυγοπούλα, αφηγείται την προσωπική της ιστορία στην Παλαιστίνη, όπου κατέφυγε με την οικογένεια της μετά από το βομβαρδισμό της Σάμου κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σ' ένα στρατόπεδο κοντά στη Γάζα και στα γειτονικά περιβόλια η Βαγγελίτσα θα γνωρίσει μια καινούργια φίλη, τη Ρασμίγια, ένα κορίτσι φιλόξενο, γενναιόδωρο και με εξαιρετικό ταλέντο στη ζωγραφική. Οι ζωγραφιές της Ρασμίγια θα σταθούν αφορμή για τη γνωριμία της με τη Βαγγελίτσα, η οποία αισθάνεται θαυμασμό για την Παλαιστίνη φίλη της, γιατί εκτός από εξαιρετική ζωγράφος, μιλάει άπταιστα ελληνικά. Ανάμεσα στα δυο κορίτσια θα γεννηθεί μια φιλία για την οποία η Βαγγελίτσα νιώθει πολύ όμορφα. Η διάθεσή της αλλάζει και γίνεται πολύχρωμη, όπως ακριβώς και οι ζωγραφιές της φίλης της.

Θέματα για τη διαφορετικότητα στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών κειμένων «Με λογισμό και μ' όνειρο».

Στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη, *Με λογισμό και μ' όνειρο*, συναντούμε κείμενα που αναφέρονται στο θέμα της διαφορετικότητας και ειδικότερα στην αναπηρία. και περιλαμβάνει λογοτεχνικά κείμενα με πρωταγωνιστές άτομα, και συγκεκριμένα παιδιά, με αναπηρία. με θέμα έναν εικοσάχρονο νέο με νοητική καθυστέρηση και ειδικές επιδόσεις στο τρέξιμο, οι οποίες του επιτρέπουν να συμμετέχει στους Ειδικούς Ολυμπιακούς Αγώνες, Πρόκειται για το έργο της Λίτσας Ψαραύτη, *Ο Θωμάς*, (ΑΝ.3,σ. 69-73), Ο Θωμάς ήταν ένας νέος είκοσι ετών με ειδικές ανάγκες. Κάποια στιγμή ο γυμναστής του σχολείου του πρόσεξε ότι ο Θωμάς έτρεχε γρήγορα. Έπεισε λοιπόν τη μητέρα του να τον προπονήσει, ώστε να τρέχει σε αγώνες. Η μητέρα του χαιρόταν με κάθε του επίτευγμα και τον ενθάρρυνε σε όλες του τις προσπάθειες. Στο σπίτι γινόταν σωστό πανηγύρι κάθε φορά που ο Θωμάς έλεγε και μια καινούργια λέξη (ΑΝ.3,σ.69). Ο Θωμάς έχει τις χάρες του, είναι ευχαριστημένος με τις μπογιές του, τους δίσκους της μουσικής και η καρδιά της ημέρευε. Επίσης, συμφώνησε με την ιδέα του αθλητισμού γιατί εμπιστευόταν τον προπονητή και πίστευε στις δυνατότητες του Θωμά. Η ημέρα των αγώνων τη γέμισε με συγκίνηση και περηφάνια. Όταν ο Θωμάς έκανε τη σπουδαία αυτή πράξη, η μητέρα του δακρυσμένη σκεφτόταν: *Είναι το παιδί μου αυτό, ο Θωμάς μου, εγώ τον γέννησα και είμαι η πιο περήφανη κι ευτυχισμένη μάνα στον κόσμο...*(ΑΝ.3, Σ. 73). Γίνεται επίσης λόγος για την αδιαφορία των πολιτικών προσώπων, αφού την ημέρα των αγώνων το γήπεδο ήταν κατάμεστο από γονείς, συγγενείς, φίλους, δασκάλους, εκπαιδευτές. *Μόνον ο υπουργός δεν ήρθε.*

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

Εστειλε όμως ένα φλόαρο μήνυμα συμπαράστασης γεμάτο υποσχέσεις (ΑΝ.3, σ.71). Σε σχέση με το χώρο των Μ.Μ.Ε., ο λόγος της μητέρας του Θωμά εστιάζει και πάλι στην αδιαφορία των τελευταίων για οποιαδήποτε ενασχόληση με το θέμα της αναπηρίας και για τυχόν θετική προβολή των ατόμων με αναπηρία: Δε βρέθηκε όμως ούτε ένας δημοσιογράφος να πει δυο λόγια, ούτε μια κάμερα να δείξει έστω και για λίγα λεπτά τους αγώνες των παιδιών μας, τη μεγάλη χαρά και τον ενθουσιασμό τους (ΑΝ.3, σ.71).

Το διήγημα, *Ο Θωμάς*, αποτελεί μεγάλη αναφορά στην ετερότητα και στην κάθε είδους διαφορετικότητα, και ανταποκρίνεται στις επιταγές του ολυμπιακού πνεύματος, συνενώνει τα παιδιά με δεσμούς φιλίας ανεξαρτήτως οποιωνδήποτε επιμέρους χαρακτηριστικών: *Μέναμε στους φοιτητικούς ξενώνες του Πανεπιστημίου και τρώγαμε καθημερινά στη μεγάλη τραπεζαρία, όλοι μαζί, αθλητές και συνοδοί απ' όλο τον κόσμο, άσπροι, μαύροι, κίτρινοι. Όλα τα παιδιά έγιναν φίλοι απ' την πρώτη κιόλας μέρα. Κουβέντιαζαν με τη γλώσσα της καρδιάς που δε γνωρίζει πατρίδες και σύνορα, αυτήν την υπέροχη γλώσσα της αγάπης, που ξέρουν και τη μιλούν όσοι έχουν άδολες ψυχές. (ΑΝ.3, σ.72).* Το διήγημα είναι ενταγμένο μέσα στο ολυμπιακό πνεύμα του έντιμου αγώνα και της αλληλοβοήθειας και κλείνει με τη βοήθεια που προσφέρει ο Θωμάς σε έναν τραυματισμένο συναγωνιστή του, γεγονός που τον καθυστερεί στον αγώνα του και του στερεί, έτσι, την τυπική νίκη, τον αναδεικνύει, ωστόσο, ήρωα στα μάτια των χιλιάδων θεατών: *Σείστηκε το στάδιο από τα χειροκροτήματα. Οι θεατές, όρθιοι, χτυπούσαν τα χέρια τους ρυθμικά, ανέμιζαν τις σημαίες, φώναζαν «μπρά-βο μπρά-βο». Εγώ άκουγα μόνο. Δεν μπορούσα πια να δω τι γινόταν από κει και ύστερα. Τα μάτια μου είχαν θαμπώσει από τα δάκρυα. Ήθελα να σηκωθώ και να φωνάξω σ' όλο εκείνο το πλήθος που παραληρούσε από ενθουσιασμό: Είναι το παιδί μου αυτό, ο Θωμάς μου, εγώ τον γέννησα και είμαι η πιο περήφανη κι ευτυχισμένη μάνα στον κόσμο... Η φωνή μου όμως δεν έβγαине, μόνο τα μάτια μου έτρεχαν βρύσες.» (ΑΝ.3, σ.73).* Μέσα από το διήγημα φαίνεται ότι πετυχαίνεται ο στόχος της ανάπτυξης της κοινωνικής ενσυναίσθησης των μαθητών αναφορικά με την αναπηρία και τα άτομα με αναπηρία και της διαφοροποίησης της σκέψης των κοινωνικών σχέσεων.

Στο κείμενο, *Η Βαγγελίτσα*, της Έλλης Αλεξίου (ΑΝ.3, σ.105-107), αναφέρεται ότι η Βαγγελίτσα ήταν ένα κοριτσάκι ορφανό, δειλό, με περιορισμένες δυνατότητες και με κακές επιδόσεις στο σχολείο. Οι συμμαθητές της την είχαν παραμερίσει, άλλοτε την κοροΐδευαν, άλλοτε αδιαφορούσαν γι' αυτήν και άλλοτε την λυπούνταν. Η μόνη που επέμενε να προσπαθεί για την πρόοδό της ήταν η δασκάλα. Συχνά αφιέρωνε πολλή ώρα του μαθήματος, για να κάνει τη Βαγγελίτσα να πει έστω μια λέξη. Όμως το μικρό κορίτσι παρέμενε σιωπηλό. Μια μέρα περνώντας τυχαία έξω από το σπίτι της μικρής την άκουσε να τραγουδά και ενθουσιάστηκε. Ανακάλυψε ότι η Βαγγελίτσα είχε μοναδικό ταλέντο στο τραγούδι. Από τότε όλα άλλαξαν. Η μικρή έγινε δημοφιλής στους συμμαθητές της και στο μάθημα της μουσικής διέπρεπε. Με την αγάπη, την καλοσύνη και την επιμονή της, καταφέρνει να αναδείξει το ταλέντο της μικρής Βαγγελίτσας στο τραγούδι, να αλλάξει τη στάση των συμμαθητών της απέναντί της και να κάνει το παιδί να αποκτήσει αυτοπεποίθηση. Το κείμενο εστιάζει στο θέμα της νοητικής καθυστέρησης ενός κοριτσιού και στην αντιμετώπισή του από τη δασκάλα

του. Στο συγκεκριμένο έργο, παρατηρούμε αρχικά ότι ένα εισαγωγικό σημείωμα, εισαγάγει τον αναγνώστη στην ιστορία που ακολουθεί στο κύριο μέρος: *Η Βαγγελίτσα, ένα ορφανό κοριτσάκι, δυσκίνητο, δειλό και περιορισμένων δυνατοτήτων, είναι παραμερισμένη από τους συμμαθητές της, που άλλοτε την κοροϊδεύουν και άλλοτε τη λυπούνται. Η μόνη που επιμένει να βλέπει τη Βαγγελίτσα ίδια με τα άλλα παιδιά είναι η δασκάλα της, που καταβάλλει συνεχώς προσπάθειες για τη βελτίωσή της, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα* (ΑΝ.3, σ.105). Μέσα από τη συγκεκριμένη περιγραφή, εξηγείται η συμπεριφορά των άλλων παιδιών, που συνειδητοποιούν την «ετερότητα» της Βαγγελίτσας, απέναντί της: άλλοτε κοροϊδία και άλλοτε λύπηση. Η ξεχωριστή στάση της δασκάλας απέναντι στη Βαγγελίτσα υπογραμμίζεται άμεσα, όπως επίσης και η αναποτελεσματικότητα των προσπαθειών της. Το κυρίως κείμενο ουσιαστικά αποτυπώνει τους χαρακτήρες των πρωταγωνιστών και των δευτεραγωνιστών. *Η Βαγγελίτσα με τον ήλιο να «της χρυσίζει τα ολόξανθα μαλλιά», τα παιδιά που δεν παίζουν τη Βαγγελίτσα, «γιατί δεν ξέρει να παίζει και τους χαλνά τα παιγνίδια», η δασκάλα που «πόσες φορές δεν ξόδευε και τη μισή ώρα του μαθήματος για λόγου της!* (ΑΝ.3, σ.105). Στη συνέχεια έχουμε τη δραματική κορύφωση του διηγήματος, όταν η δασκάλα ανακαλύπτει το ειδικό ταλέντο του κοριτσιού, το τραγούδι και αποτυπώνεται η έκπληξη της δασκάλας μπροστά σε αυτήν την απρόσμενη ανακάλυψη: *Δεν μπορούσε η δασκάλα να πιστέψει ούτε τ' αυτιά της ούτε τα μάτια της. Αυτό το περίφημο τραγούδι έβγαινε από το λαρύγγι της Βαγγελίτσας! Και να μην το ξέρει τόσο καιρό! Μα μήπως άνοιγε και ποτέ το στόμα της; Για να πει ένα «ναι» έπρεπε όλη η τάξη να της δίνει κουράγιο* (ΑΝ.3, σ.106). Ακολουθεί η αναφορά στη θέση και την αξία του μικρού κοριτσιού ανάμεσα στους συμμαθητές της. *Από κείνη τη μέρα πήρε η Βαγγελίτσα άλλη θέση ανάμεσα στα παιδιά. Δεν ήτανε πια το χειρότερο παιδί, που δεν έχει καμιά χάρη πάνω του. Από τώρα κι έπειτα ξεπερνούσε κι αυτή τις άλλες σε κάτι. Στο μάθημα της ωδικής προσκαλιότανε πάντα πρώτη να πει τη μουσική φράση που διδασκότανε, και γρήγορα επιβλήθηκε. Ποιος θα το τραγουδήσει αυτό πρώτος; Η Βαγγελίτσα! Φώναζαν όλα τα παιδιά μαζί. Εκείνη σηκωνότανε. Στη φυσιογνωμία της χυνόταν ένα φως, άγνωστο ως τότε, και δυνατά, δίχως να διστάζει, άρχιζε και δεν ελάθευε ποτέ. Μα και τι τραγούδι ήταν εκείνο! Σου άγγιζε τα φύλλα της καρδιάς, Και τα παιδιά, που έχουν διαβολεμένο κριτήριο, φώναζαν μόλις τελείωνε: Να χαρείτε, κυρία, αφήσετέ την να το πει άλλη μια φορά!* (ΑΝ.3, σ.106-107). Στα λογοτεχνικά κείμενα, *Ο Θωμάς και η Βαγγελίτσα*, πέρα από την αισθητική αξία που έχουν, διαπλάθουν και ευαισθητοποιούν τα παιδιά με αρχές που προωθούν την κοινωνική ισότητα και την αποδοχή της ετερότητας.

Στο κείμενο, *Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο*, της Ειρήνης Μάρρα (ΑΝ.3, σ.164-167), αναφέρεται ότι, ο Τα Κι Κο ήταν από την Κίνα και μια μέρα οι γονείς του ανακοίνωσαν ότι θα ταξίδευαν στην Ευρώπη, για να γιορτάσουν με φίλους τη γέννηση του Χριστού. Όταν μπήκε στο αεροπλάνο τα ξέχασε όλα! Όταν έφτασαν στο σπίτι που θα τους φιλοξενούσε, ο Τα Κι Κο έμαθε ότι ο Χριστός δεν ήταν κάποιος άνθρωπος που γιόρταζε, αλλά Θεός! Αφού έμεινε στο σαλόνι με τους μεγάλους αρκετή ώρα, ανέβηκε στο δωμάτιο του. Τη θλίψη του τη διέκοψε ένα γατάκι που έκλεγε έξω από το παράθυρό του. Το πήρε μέσα και το κράτησε στην αγκαλιά του. Έτσι ηρέμησε και

αυτός και το γατάκι. Αυτό τον βοήθησε να καταλάβει ότι όλες οι θρησκείες έχουν κοινή βάση την αγάπη. Στο κείμενο βλέπουμε κάποια γνωρίσματα του κινέζικου πολιτισμού. Πρώτα απ' όλα βλέπουμε τον Τα Κι Κο να υποκλίνεται μπροστά στους γονείς του, μια εκδήλωση σεβασμού που συνηθίζουν οι Κινέζοι. Επίσης μαθαίνουμε πως ο θεός των Κινέζων αποδίδεται με τη μορφή δράκου. Ο Τα Κι Κο κατάλαβε ότι Θεός σημαίνει αγάπη. Σε κάθε χώρα η μορφή του Θεού είναι διαφορετική. Στη δική του θρησκεία έχει τη μορφή δράκου ενώ στην καινούργια θρησκεία που γνώρισε έχει τη μορφή ενός νεογέννητου βρέφους. Όμως όποια μορφή κι αν έχει ο Θεός παντού και πάντα σημαίνει Αγάπη. Αυτή η μεγάλη ιδέα έγινε κατανοητή από το παιδί όταν εμφανίστηκε το μικρό γατάκι που ήταν ταλαιπωρημένο και χρειαζόταν τη φροντίδα του. Ο μικρός Τα Κι Κο του την πρόσφερε απλόχερα και μ' αυτό τον τρόπο συνειδητοποίησε ότι ο Θεός ανεξάρτητα από τη μορφή που έχει σημαίνει προσφορά και αγάπη. Για το λόγο αυτό το κινεζάκι ονειρεύτηκε το Χριστό με χρυσαφένιο δέρμα και σχιστά μάτια να μοιάζει με Κινέζο. Έτσι κατανόησε το Χριστό και το έκανε οικείο και γνώριμο. Φαντάστηκε το δράκο, το δικό του άγριο θεό, να ημερώνει και να ζεσταίνει με την ανάσα του το γατάκι. Πάνω στο δράκο δίνει τα χαρακτηριστικά του Χριστού και παράλληλα κάνει το Χριστό να μοιάζει με Κινέζο (ΑΝ.3, σ.166). Έτσι φαίνεται ότι όλες οι θρησκείες έχουν επινοήσει μια διαφορετική μορφή, ένα δικό τους Θεό, για να εκφράσουν το ίδιο αναντικατάστατο αγαθό την Αγάπη. Στο κείμενο της Ευγενίας Φακίνου, *Η Αστραδενή στο νέο της σχολείο*, (ΑΝ.3, σ.115-119), Η Αστραδενή ήρθε στην Αθήνα από τη Σύμη μαζί με τους γονείς της. Την πρώτη μέρα στο νέο της σχολείο αντιμετωπίζει μια εχθρική ατμόσφαιρα. Οι συμμαθητές της γελοούσαν συνεχώς μαζί της και η δασκάλα επέμενε να τη φωνάζουν Ουρανία, γιατί δεν θεωρούσαν το όνομά της χριστιανικό. Επιπλέον τα παιδιά την κορόιδευαν φωνάζοντάς την Αστερία. Τότε αυτή τα χτύπησε. Όταν πήγε να εξηγήσει στη δασκάλα τι έγινε και επέμενε να τη φωνάζουν Αστραδενή, αυτή θύμωσε και την πήγε στο Διευθυντή. Αυτός όμως τη δικαίωσε και τότε όλοι τη φώναζαν με το όνομά της. *Γέλασε ο διευθυντής κι είπε: «Εντάξει, μη χάνουμε την ώρα μας για ένα όνομα. Αστραδενή, λοιπόν!... AN.3, σ.119). Τις πρώτες φορές που με φώναζε «Ουρανία», σκέφτηκα ότι θα με είχε συνηθίσει έτσι και δεν απάντησα. Έκανα σαν ναμίλαγε σε κάποιον άλλον. Μια, δυο, άρχισε να με φωνάζει Αστραδενή. Πολύ μου άρεσε. Να, σαν να 'τρεχε δροσερό νεράκι μέσα μου (ΑΝ.3, σ.119). Στο κείμενο της Ελένης Σαραντίτη, *Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι*, (ΑΝ.3, σ.256-258), Μια παρέα παιδιών απολαμβάνει το καλοκαίρι σε μια μικρή παραλιακή πόλη. Εκεί τα παιδιά συνηθίζουν να κάνουν παρέα με τους τσιγγάνους που κάθε χρόνο, την ίδια εποχή, κατασκηνώνουν στην περιοχή τους. Την προηγούμενη χρονιά, μάλιστα, είχαν δεθεί μαζί τους, αλλά οι τσιγγάνοι έφυγαν ξαφνικά, όταν τους συνέβη ένα δυσάρεστο περιστατικό. Ένα βράδυ το άλογο μιας όμορφης τσιγγάνας της Μαρίλως, είχε αγριέψει πολύ. Αυτή στην προσπάθεια της το να τιθασεύσει, έπεσε από την πλάτη του, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να περπατήσει. Την επόμενη μέρα οι τσιγγάνοι έφυγαν, για να πάνε τη Μαρίλω σε μια μεγάλη πόλη με νοσοκομείο. Όλα τα παιδιά έτρεξαν να τους ξεπροβοδίσουν. *Γιατί οι τσιγγάνοι είναι —πώς να το πω; Είναι σα γιορτινοί άνθρωποι. Καλοί άνθρωποι. Ωραίοι. Θυμάμαι τους περσινούς. Τριάντα πέντε μέρες καθίσανε. Τόσο. Εμείς όμως**

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

είχαμε προλάβει και τους γνωρίσαμε καλά καλά και τους αγαπήσαμε. Και γίναμε φίλοι(ΑΝ.3, σ.256).

Συμπεράσματα- Προτάσεις

Τα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων αποτέλεσαν το υλικό το οποίο αξιοποιήσαμε για την ανίχνευση κειμένων σχετικών με τη διαφορετικότητα. Οι αναφορές στα Ανθολόγια της Α΄ & Β΄ *Το δελφίνι* και Γ΄ & Δ΄, *Στο σκοτεινό του κόσμου*, είναι ελάχιστες και έχουν σχέση κυρίως με θέματα ιατρικά, θέματα ιδιαίτερων εξωτερικών χαρακτηριστικών καθώς διάφορων δυσκολιών που συναντά το παιδί στην εκφορά του λόγου. Θίγεται το θέμα της σχολικής απομόνωσης το οποίο μπορεί να αποτελέσει αφορμή για μια δραστηριότητα σχετικά με τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Μέσα από το κείμενο ο *Νορντίν στην εκκλησιά*, προβάλλεται ο σεβασμός στο θρήσκευμα του άλλου και αναδεικνύεται η ευρύτητα της διαπολιτισμικής διάστασης και της συνύπαρξης των ανθρώπων και τονίζεται η δυνατότητα της ανάπτυξης φιλίας ανάμεσα σε πρόσωπα που ανήκουν σε διαφορετικά φυλετικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπως η Ρασμίγια και η Βαγγελίτσα στο κείμενο, *Το περιβόλι του Σαμίχ* Στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων, *Με λογισμό και μ' όνειρο*, για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη συναντούμε κείμενα που αναφέρονται στο θέμα της διαφορετικότητας και ειδικότερα στην αναπηρία και τη νοητική στέρση με πρωταγωνιστές άτομα, και συγκεκριμένα παιδιά. Επίσης συναντούμε κείμενα, *Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο*, *Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι*, τα οποία θίγουν το θέμα των διαφορετικών θρησκειών και πολιτισμών με στόχο το σεβασμό και την ανάδειξη της διαφορετικότητας τους. Στο κείμενο, *Η Αστραδενή*, της Ευγενίας Φακίνου, η μικρή πρωταγωνίστρια νιώθει διαφορετική και αντιμετωπίζεται με αυστηρό και σκληρό τρόπο από τη δασκάλα και τους συμμαθητές της εξαιτίας του διαφορετικού της ονόματος και των συνηθειών που έφερε μαζί της από ένα ακριτικό νησί των Δωδεκανήσων, τη Σύμη. Με αγώνα και προσπάθειες η Αστραδενή κατόρθωσε να κρατήσει το όνομα και τις ρίζες της και να κερδίσει την αποδοχή των συμμαθητών και του σχολικού περιβάλλοντος στην Αθήνα.

Τα παιδιά τα οποία παρουσιάζουν διαφορετικότητα φαίνεται να κοροϊδεύονται από τους άλλους και μάλιστα σε ορισμένα κείμενα σε πολύ έντονο ύφος, *Μια μέρα ήρθε ο Θωμάς κλαμένος και γρατζουνισμένος από το γήπεδο. Κάποιος του φώναξε «καλώς τα βλίτα και όλοι σκάσανε στα γέλια*. Φαίνεται ότι τονίζεται η διαφορά και παράλληλα δημιουργούνται ομαδοποιήσεις γεγονός που μας δείχνει ότι ακόμα κι αν οι μαθητές απορρίψουν την κοροϊδία μέσα από τη συζήτηση, πολύ δύσκολα θα απορρίψουν και τη διαφορά, αυτό θα ξεπεραστεί μόνο όταν ξεπεράσουν και την αίσθηση της διαφορετικότητας, όταν αποδεχθούν τα άτομα αυτά σαν ίσα με τους υπόλοιπους. Πολλά κείμενα καταπολεμούν μόνο την κοροϊδία, αφού έρχεται κάποια στιγμή να αποδειχθεί ότι αυτό για το οποίο τους κοροϊδεύουν είναι πλεονέκτημα, όπως την περίπτωση του Ξέρξη ή αυτά τα άτομα έχουν κάτι άλλο πολύ δυνατό που επισκιάζει οποιαδήποτε αδυναμία, όπως η Βαγγελίτσα. Παρόλα αυτά πρώτο μέλημα θα έπρεπε να είναι η αποδοχή της ισότητας όλων των παιδιών. Στην σχολική πραγματικότητα ο δάσκαλος

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

έχει ένα σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει, αφού ή θα αποκλείσει το παιδί με ειδικές ανάγκες θεωρώντας το ανίκανο να προχωρήσει οδηγεί το παιδί με ειδικές ανάγκες στην απομόνωση και στον αποκλεισμό από τους συμμαθητές του, με αποτέλεσμα να μειώνεται και η αυτοπεποίθησή του, να νιώθει μοναξιά και να είναι δυστυχισμένο ή θα το βοηθήσει να προχωρήσει και να φανερώσει τις ικανότητες του όπως η δασκάλα της Βαγγελίτσας ή ο γυμναστής του Θωμά, τρόπος που οδηγεί στην αποδοχή του από τους συμμαθητές του, στην ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησής του και στην αύξηση της δικής τους προσπάθειας. Από τα κείμενα φαίνεται απουσιάζουν οι γιατροί και οι θεραπευτικές επεμβάσεις, η αγάπη και ο έρωτας και μόνο στο κείμενο, *Ο Θωμάς*, γίνεται αναφορά στην αγάπη. *Ο Θωμάς αγαπούσε τη Μαρίνα και ζήλευε να τη βλέπει να μιλά με άλλους Δε μας κάνει καμιά νύξη για τα αισθήματα της Μαρίνας γι' αυτόν.* Η διδασκαλία και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, όσον αφορά τα παιδιά με ειδικές ανάγκες πρέπει να στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση πάνω σε θέματα αναπηρίας και νοητικής υστέρησης ώστε να απομακρύνεται η καχυποψία που παραδοσιακά δημιουργήθηκε απέναντι σ' αυτά τα άτομα, να απομακρύνεται ο φόβος ότι μπορούν να μας δημιουργήσουν προβλήματα και να διώξουν το αίσθημα λύπησης και φιλανθρωπίας γι' αυτά τα άτομα. Βασική προϋπόθεση είναι η αποδοχή της διαφορετικότητας. οι άνθρωποι διαφέρουν και ανάλογα με ποιο κριτήριο θέτουμε, ομαδοποιούνται σε μαύρους και λευκούς, σε Έλληνες και ξένους, σε μορφωμένους και αμόρφωτους, σε πλούσιους και φτωχούς, σε άτομα με ειδικές ανάγκες και μη, και τόσες άλλες ομαδοποιήσεις που γίνονται ή μπορούν να γίνουν. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να κρίνουν και να λειτουργούν με βάση τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας όλων των ανθρώπων. Όσα δικαιώματα έχουν αυτοί θα πρέπει να τα αναγνωρίζουν και στους άλλους, όπως απαιτούν να έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις. Όπως θέλουν να τους συμπεριφέρονται έτσι πρέπει να συμπεριφέρονται και αυτοί στους άλλους. Τα κείμενα υπερτονίζουν την αναπηρία, δυσκολία ή πρόβλημα που αντιμετωπίζει το άτομο και το καθιστούν το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του και τονίζουν τη διαφορά του ατόμου με ειδικές ανάγκες. Υπάρχουν και κείμενα που τοποθετούνται σωστά και δίκαια απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες και δίνουν αρκετά ερεθίσματα για περαιτέρω συζήτηση στην τάξη και γιατί όχι επέκταση του θέματος σε άλλες δραστηριότητες.

Στον πλανήτη μας υπάρχει πληθώρα πολιτισμών, φυλών και θρησκειών. Η κάθε φυλή και η κάθε θρησκεία έχει τη δική της προσφορά στον παγκόσμιο πολιτισμό. Οφείλουμε όλοι να σεβόμαστε τους ανθρώπους που διαφέρουν από εμάς είτε στο χρώμα είτε στη θρησκεία. Μόνο με το σεβασμό, με την αγάπη και με το ενδιαφέρον για την κουλτούρα των συνανθρώπων μας. Είναι, άλλωστε, άδικο να αντιμετωπίζουμε με ρατσισμό και προκατάληψη τους ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από εμάς. Πρέπει να μάθουμε να συνυπάρχουμε και να σεβόμαστε ο ένας τη διαφορετικότητα του άλλου.

Βιβλιογραφία

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

- Αναγνωστόπουλου, Β.(1996). *Τάσεις και εξελίξεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Οι εκδόσεις των Φίλων.
- Βάμβουκα, Μ. (1988): Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία, Αθήνα: Γρηγόρης,
- Γεμτός, Π. (1987). *Μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών. Μεταθεωρία και ιδεολογική κριτική των επιστημών του ανθρώπου* (τ. 1). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ, για το μάθημα της Γλώσσας του Δημοτικού.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β.(1987). *Τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων στα εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου*, «Η γλώσσα μου», περ. Φιλολόγος, τ. 49.
- Ζιώνου-Σιδέρη, Α. (2004). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*, (4η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κανταρτζή, Ε.(1991). *Η εικόνα της γυναίκας: διαχρονική έρευνα των αναγνωστικών του δημοτικού σχολείου*, Θεσσαλονίκη: εκδ. οίκος Αφών Κυριακίδη.
- Κατάκη, Χ.(1994). *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*, Αθήνα: Κέρδος.
- Καψάλης, Α.- Δ. Χαραλάμπου. (2007). *Σχολικά Εγχειρίδια: Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καψάλης, Α. και Δ. Θεοδώρου (2002). «Τυπολογία και μεθοδολογία της έρευνας σχολικών εγχειριδίων». *Μακεδόν*, τ. 10..
- Καψάλης, Α. Μπονίδης, Κ. και Α. Σιπητάνου (επιμ.) (2000). *Η Εικόνα του άλλου/Γείτονα στα Σχολικά Βιβλία των Βαλκανικών Χωρών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κουλουμπαρίτση, Α. (2002). *Η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζει το σχολείο: Μια μελέτη περίπτωσης μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες κι αμοιβαίες δεσμεύσεις*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τ. 6.
- Λαμπροπούλου, Β., Γεωργουλέα, Μ.(1989). *Οι ρόλοι των φύλων μέσα από την εκπαίδευση*, 1. Σχολικά βιβλία περ. Σύγχρονη Εκπαίδευση τ. 46,.
- Μπονίδης, Κ. (2000). «Η ποσοτική και ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου», στο *Μεθοδολογικά ζητήματα στην έρευνα των σχολικών βιβλίων* (πρακτικά ημερίδας), ΚΕΣΒΙΔΕ, 27 Μαΐου 2000. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές παρατηρήσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπονίδης, Κ. και Ε. Χοντολίδου (1997). «Έρευνα σχολικών εγχειριδίων: από την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου σε ποιοτικές μεθόδους ανάλυσης, το παράδειγμα της Ελλάδας», στο Βάμβουκα, Μ. και Α. Χουρδάκη (επιμ.). *Παιδαγωγική επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: Τάσεις και προοπτικές*, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας, 188-224. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,.
- Φίλια, Β.(1993): *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Αθήνα: Gutenberg.
- Φραγκουδάκη, Α. (1979).*Τα αναγνωστικά του δημοτικού σχολείου», Ιδεολογικός πειθαναγκασμός και παιδαγωγική βία*, (γ' έκδ., Αθήνα: Θεμέλιο.

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 10, 2019

- Φραγκουδάκη, Ά. (1987). *Γλώσσα και Ιδεολογία. Κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας*, (γ' έκδ.). Αθήνα: Οδυσσέας.

Πηγές

- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Το Δελφίνι» για την Α' και Β' Δημοτικού, (2008):Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.
- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Στο σκολεϊό του κόσμου» για τη Γ' και Δ' Δημοτικού, (2008): Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα.
- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Με λογισμό και μ' όνειρο» για την Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, (2008): Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.
- Μεθοδολογικές Οδηγίες για το δάσκαλο για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Το Δελφίνι» για την Α' και Β' Δημοτικού, (2008): Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.
- Μεθοδολογικές Οδηγίες για το δάσκαλο για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Στο σκολεϊό του κόσμου» για τη Γ' και Δ' Δημοτικού, (2008): Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.
- Μεθοδολογικές Οδηγίες για το δάσκαλο για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων «Με λογισμό και μ' όνειρο» για την Ε' και ΣΤ' Δημοτικού,(2002): Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.